

Underlag till kontrollstation 2015 för anpassning till ett förändrat klimat

Ert dnr M2015/1162/KI

Jordbruksverket har fått möjlighet att lämna synpunkter på rapporten Underlag till kontrollstation 2015 för anpassning till ett förändrat klimat.

Jordbruksverket har regeringens uppdrag att arbeta för hållbar utveckling inom jordbruksområdet, fiskeområdet och därtill knuten landsbygdsutveckling. Yttrandet är begränsat till de frågor som berör våra ansvarsområden.

Sammanfattning

Som helhet är Jordbruksverket positivt till utredningen och många av förslagen. I vissa fall har vi synpunkter på förslagens formulering. I några fall avstyrker vi eftersom det finns befintliga strukturer som bättre kan hantera förslagen. Våra synpunkter på de olika förslagen beskrivs i följande avsnitt efter förslagets numrering.

Jordbruksverket tillstyrker förslag 3.5, 3.6, 3.20 (del om kompetenscentrum vattenhushållning), 7.2, 7.3, 9.15, 9.21, 10.4, 11.6 och 11.8.

Jordbruksverket är positivt till men föreslår vissa justeringar av förslag 3.10, 3.13, 9.12, 9.13, 9.14, 9.16 och 9.22. I flera fall handlar våra synpunkter om att det behöver tydliggöras att arbetet även i fortsättningen ska genomföras i bred samverkan med andra myndigheter. Detta för att säkerställa att alla perspektiv kommer med och att den kompetens som finns på andra myndigheter än de huvudsakligen utpekade kommer till nytta. Risken är annars att satsningar och finansiering inte fördelas utifrån de behov som finns.

Jordbruksverket avstyrker förslag 3.8, 3.9 och 3.20 (del om kompetenscentrum hälsofrågor).

Vi ser en brist i att utredningen saknar förslag om bevarande av genetiska resurser för framtida växtförädling.

Jordbruksverket föreslås ansvara för eller medverka i ett stort antal uppdrag. Jordbruksverket anser inte att det är möjligt att genomföra samtliga föreslagna uppdrag utan att ytterligare resurser tillförs.

Övergripande synpunkter

Anpassning till klimatförändringar berör nästan alla delar av samhället och inte minst de näringar som Jordbruksverket ansvarar för. Vi välkomnar därför att SMHI, trots de relativt snäva tidsramarna för uppdraget, har genomfört sitt uppdrag i bred samverkan med oss, andra myndigheter och näringslivet.

Detta är den största utredningen/sammanställningen av läget inom klimatanpassning i Sverige som har gjorts sedan Klimat- och sårbarhetsutredningen (SOU 2007:60). Och den är angelägen på grund av att växthusgasutsläppen har fortsatt att stiga sedan dess, och de inte ser ut att kulminera i närtid.

Sverige har tillämpat ett decentraliserat ansvar för klimatanpassningen, och detta har till viss del fungerat. Men det har inte gett tillräckligt mycket omställning i praktiken för att motsvara de utmaningar som klimatförändringarna kommer att innebära för samhället. Med anledning av att tiden för anpassning krymper samtidigt som vi kan förvänta oss kraftigare effekter än vad tidigare prognoser visar tycker vi att det är positivt att SMHI föreslår att ansvaret för anpassning av olika delar av samhället ska förtydligas.

Synpunkter på utredningens förslag

Förslag 3:5 Berörda sektors- och expertmyndigheter får i uppdrag att utarbeta och följa upp nationella mål och handlingsplaner för sina respektive ansvarsområden

Som en del av detta uppdrag bör myndigheterna prioritera ett snabbt genomförande av klimatåtgärder som föreskrivs i de program som finansieras genom Europeiska strukturfonder och investeringsfonder, särskilt de program som finansieras av Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska regionalfonden.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget, eftersom det behövs en samlad bild av klimatförändringarnas effekter på olika sektorer och därtill knutna mål och handlingsplaner.

Förslag 3:6 Berörda sektors- och expertmyndigheter får inskrivet i sina instruktioner att de ska initiera, stödja och följa upp klimatanpassningsarbete inom sitt ansvarsområde.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Vi uppfattar det som en självklar del av vårt myndighetsansvar.

Förslag 3:8 Naturvårdsverket får tillsammans med miljömålsansvariga myndigheter i uppdrag att se över förutsättningarna att nå miljömålen i tidsperspektivet 2020-2100 med hänsyn till klimatförändringar. I uppdraget ingår att bedöma om målen är relevanta i ett föränderligt klimat, samt vid behov föreslå förändringar i formuleringar av mål, indikatorer och åtgärdsprogram. Bedömningarna ska ta hänsyn till regionala skillnader.

Jordbruksverket håller med om att klimateffekterna bör ingå som en del i möjligheterna att uppnå miljömålen. Behovet av en översyn är svårt att bedöma. Vi avstyrker förslaget eftersom vi tror att frågan lämpligen hanteras inom miljömålssystemets ordinarie instanser (miljömålsberedning, miljömålsråd och fördjupade utvärderingar) och inte som ett separat uppdrag.

Förslag 3:9 Miljömålsrådet får i uppgift att väga in effekter av klimatförändringar i sitt arbete.

Jordbruksverket ser inget tydligt behov av att förtydliga detta. Klimatförändringar är liksom andra förändringar i till exempel mark- och vattenanvändning en naturlig del i rådets uppgifter.

Förslag 3:10 Regeringen ger en särskild utredare i uppdrag att se över lagstiftning och regelverk så att de är ändamålsenliga för klimatanpassning av Sverige.

Utredningen ser behov av adaptiv drift av vattenverksamheter i ekologiskt känsliga områden (t ex svämplan) för att ta hänsyn till situationer i ett förändrat klimat. Jordbruksverket menar att den typen av aspekter kring vattenlagstiftningen bör inkluderas i den utredning om vattenlagstiftningen för avledning av vatten som ges som åtgärdsförslag 3:10 i denna utredning och som är närmast identiskt med det åtgärdsförslag som ges i vattenverksamhetsutredningen "I vått och torrt" (SOU 2014:35, sid 393). Jordbruksverket menar att det är angeläget att se förändringarna av vattenlagstiftningen som en helhet.

Utredningen pekar på att omprövning av markavvattningssamfälligheter kan behövas för att begränsa eller undvika skador i ett förändrat klimat. Utredningen nämner i sammanhanget ett ökat påverkanstryck på övergödning, fysisk påverkan och spridning av miljögifter. I det sammanhanget vill Jordbruksverket också påpeka att markavvattningens funktion är väsentlig för att också undvika skador i ett förändrat klimat eftersom den är själva förutsättningen för växtodling på en specifik plats. Med förändrade flödesmönster (på grund av förändrat klimat) och väsentliga begränsningar i markavvattningen (till följd av omprövning av ovan nämnda skäl) kan dräneringen på en given plats bli sämre med större risk för markpackning, växtnäring förluster och skörde förluster i framtiden. Här menar Jordbruksverket att det är viktigt med ett helhetsperspektiv. Jordbruksverket tillstyrker därför åtgärdsförslaget om vägledande prioriteringsgrunder för omprövning som ges i Vattenverksamhetsutredningen (SOU 2014:35 sid 290) med tillägget att även Jordbruksverket bör medverka i framtagandet av nämnda prioriteringsgrunder.

Förslag 3:13 Nationellt kunskapscentrum för klimatanpassning vid SMHI får i uppdrag att koordinera arbete med att identifiera prioriterade behov av forskning och utveckling, databaser, verktyg och stöd, samt föra dialog med forskningsfinansiärer. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap får i uppdrag att bidra genom prioriteringar som görs inom Nationell plattform för arbete med naturolyckor, samt genom att beställa forskning inom området samhällsskydd och beredskap. Naturvårdsverket får i uppdrag att bidra genom samordning av prioriteringar

kopplade till miljömålsarbetet.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget men anser att det bör tydliggöras att arbetet även i fortsättningen ska genomföras i bred samverkan med andra myndigheter. Detta för att säkerställa att alla perspektiv kommer med och att den kompetens som finns på andra myndigheter än de nämnda kommer till nytta. Risken är annars stor att satsningar och finansiering inte fördelas utifrån de behov som finns.

Förslag 3:20 *Jordbruksverkets får, från och med 2016, långsiktig finansiering för att, tillsammans med andra myndigheter och berörda aktörer, bygga upp och driva ett nationellt kompetenscentrum för jordbrukets vattenhushållning i ett förändrat klimat. Kostnaden uppskattas till 5 miljoner per år.*

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Det möjliggör en fortsättning på utrednings- och rådgivningsarbete inom ämnesområdet som hittills har varit tillfälligt finansierat från olika anslag. Om Jordbruksverket inte kan få en långsiktig finansiering till ett kompetenscentrum för jordbrukets vattenhushållning kommer verksamheten att behöva begränsas och då uppnås inte den breda ansats som beskrivs i förslaget.

Förslag 3:20 *Folkhälsomyndigheten, tillsammans med Statens veterinärmedicinska anstalt får i uppdrag att under 2015, i samråd med andra berörda myndigheter, ta fram ett förslag på ett nationellt kompetenscentrum för hälsofrågor och klimatanpassning.*

Jordbruksverket ser det som viktigt att ett kompetenscentrum för klimatrelaterade sjukdomar skapas framför allt för smittsamma sjukdomar på livsmedelsproducerande djur. På senare år har vi sett utbrott av sjukdomar som tidigare inte funnits på våra breddgrader. Effekten av nya sjukdomar kan ge betydande samhällsekonomiska konsekvenser.

Förslag 7:2 *Tillväxtverket får i uppdrag att, i samarbete med Jordbruksverket och Svenska ESF-rådet, sprida information om hur projektmedel från EU:s struktur och investeringsfonder kan användas för klimatanpassning.*

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Det är positivt att det sker en samordning av informationsspridningen kring EU:s olika fonder. Detta på grund av att de olika myndigheterna har både medel för, kunskaper om och kontakter med olika målgrupper och verksamheter i samhället.

Förslag 7:3 *Naturvårdsverket får i uppdrag att tillsammans med Tillväxtverket, Jordbruksverket och Svenska ESF-rådet och ansvariga departement utreda hur medel från olika EU-fonder kan användas mer effektivt i klimatanpassningssyfte och samordnas av förvaltande myndigheterna. Speciellt bör möjligheter till synergier mellan IP- projekt under LIFE-fonderna och ESI- fonderna uppmärksammas.*

Jordbruksverket tillstyrker förslaget

Förslag 9:12: *Statens veterinärmedicinska anstalt får i uppdrag att, i samverkan med andra myndigheter och Sveriges lantbruksuniversitet undersöka, hur*

animalieproduktionens djur i Sverige påverkas av värmestress avseende djurskydd och produktion.

Jordbruksverket tycker att undersökningen i högre grad bör vara inriktad på vilka åtgärder som behöver genomföras i byggnader med mera för att djuren ska klara högre temperaturer. Hur djuren påverkas av värmestress bör det finnas mycket erfarenheter av och forskning kring från andra varmare delar av världen.

Jordbruksverket tycker att även djurhälsan ska beaktas jämte djurskydd och produktion.

Förslag 9:13: Jordbruksverket får finansiering för att implementera de åtgärder för att förebygga och bekämpa växtskadegörare, inklusive förbättrade bevakningssystem, samt en nationell funktion för riskvärdering av växtskadegörare, som föreslås i rapporten "Vässa växtskyddet". Dessutom bör en utökning ske av importkontrollen av plantor som Jordbruksverket ansvarar för.

Jordbruksverket ser positivt på att utredningen tagit fasta på flera förslag från verkets rapport 'Vässa växtskyddet för framtidens klimat' (Rapport 2012:10).

Jordbruksverket delar uppfattningen om behov av finansiering för att implementera de åtgärder som vi föreslog 2012. Förslaget om en nationell funktion för riskvärdering av växtskadegörare, har vi på uppdrag av regeringen redan utrett i särskild ordning. I rapporten 2014:14 'Riskvärdering av växtskadegörare' föreslår vi att en sådan funktion inrättas eftersom Sverige saknar en organisation för att värdera ökande risker från ökande global handel och ett förändrat klimat.

För närvarande utreder vi på uppdrag av regeringen, hur en strategi för tidig upptäckt av nya växtskadegörare som uppfyller kriterierna för att förtecknas som karantänsskadegörare och därmed regleras av växtskyddslagstiftningen, skulle kunna utformas.

Samtliga dessa utredningar visar på större konsekvenser av angrepp av växtskadegörare och vikten av att kunna motverka och minimera dessa risker på ett resurseffektivt sätt. Frågorna är även knutna till kommande krav i den reviderade EU-lagstiftningen om skyddsåtgärder mot växtskadegörare. Denna revidering ska i sig ses mot bakgrund av behovet en mer ändamålsenlig lagstiftning till följd av globaliserad handel och förflyttning av växter, i kombination med ett förändrat klimat.

Vid import av plantor från länder utanför EU omfattas redan alla växter som är planterade eller som ska planteras, av krav på exportkontroll av exportlandets växtskyddsmyndighet. Utöver det finns krav på kontroll vid importen till EU^[1]. Jordbruksverket ifrågasätter därför utredningens förslag att ytterligare utöka importkontrollen av plantor. Mot bakgrund av det stora antalet möjliga spridningsvägar för växtskadegörare är en utökning av just importkontrollen av plantor inte försvarbar. Istället bör fokus ligga på en riskbaserad strategi för tidig upptäckt av växtskadegörare på det svenska territoriet. En strategi för tidig upptäckt av

växtskadegörare syftar till att förebygga problem i Sverige, men också att förebygga spridning av skadegörare till andra länder. Importkontrollen av växter och växtprodukter är en del av en sådan strategi.

Förslag 9:14. Regeringen ger Jordbruksverket i uppdrag att i samarbete med Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut och andra berörda myndigheter, samt lantbruksnäringen undersöka potentialen och möjliga risker med att använda uppströms skogs- och jordbruksmark till kontrollerade översvämningssytor för att skydda nedströms tätbebyggda områden.

Om slutsatsen från uppdraget är att lämpliga objekt kan definieras för kontrollerad översvämning som skydd för nedströms bebyggelse, med en potential som överstiger riskerna, bör ett uppföljande uppdrag ges med att ta fram en modell för att fondera eller föra över medel från kommuner till markägare för upplåtande av mark. Även möjligheten till investeringsmedel för klimatanpassning till jordbruket, som kombinerade bevattningsdammar, översvämningssdammar och växtnäringssvallor bör utredas. Dessutom bör ansvaret för restaurering och underhåll av dikessystem tydliggöras.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Vi ser också positivt på att förslaget innehåller utredningsuppdrag om utformning av investeringsstöd till jordbrukets klimatanpassning.

I slutet av förslag 9:14 finns dock ett tillägg om att Jordbruksverket ska tydliggöra ansvaret för restaurering och underhåll av dikessystem. Vi anser att det inte är lämpligt att vi utreder ansvarsfrågan för vattenanläggningar i dikessystem i egen regi. Jordbruksverket stödjer istället det förslag på en särskild utredning kring en generell översyn av befintlig lagstiftning som berör frågor kring avledning av vatten och klargörandet av ansvarsförhållanden som ges i vattenverksamhetsutredningen "I vått och torrt" (SOU 2014:35, sid 393).

Förslag 9:15 Regeringen ger Jordbruksverket, i samarbete med Statens Veterinärmedicinska anstalt, i uppdrag att analysera evakueringsbehov av djur i samband med lokala katastrofsituationer vid bränder/extremväder.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget.

Förslag 9:16 Regeringen bör, vid arbetet med en svensk livsmedelsstrategi, väga in klimataspekten genom hänsyn till dess effekter på svensk matproduktion. Såväl direkta effekter av klimatförändringar i Sverige som indirekta effekter av förändringar i övriga världen bör tas hänsyn till. Behov av ökad självförsörjningsgrad för att minska Sveriges sårbarhet för en förändrad världsmarknad på grund av klimatförändringar bör analyseras.

Jordbruksverket är positivt till att den kommande livsmedelsstrategin även väger in klimatförändringarnas effekter på livsmedelsproduktionen. Och föreslår följande förändring i förslaget:

Regeringen bör, vid arbetet med en svensk livsmedelsstrategi, väga in klimataspekten genom hänsyn till dess effekter på svensk matproduktion. Såväl direkta effekter av

klimatförändringar i Sverige som indirekta effekter av förändringar i övriga världen bör tas hänsyn till. En sårbarhetsanalys för svensk matproduktion behöver även göras med anledning av klimatförändringarna och dess effekter på världsmarknaden:

Förslag 9:21 Jordbruksverket får i uppdrag att i samråd med Statens veterinärmedicinska anstalt och Havs- och vattenmyndigheten analysera fiskodlingens risker, sårbarheter och möjligheter i ett förändrat klimat.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Det är viktigt att klimatförändringarnas påverkan på fiskodlingen utreds så att alla aktörer kan anpassa sig och förbereda sig på eventuella ändringar i god tid.

Förslag 9:22 Havs- och vattenmyndigheten får i uppdrag att i samarbete med Jordbruksverket utreda hur hänsyn till klimatförändringar ska integreras i en hållbar fiskeförvaltning. Detta bör inkludera yrkesfisket, fritidsfisket, vattenbruk och fisketurism. Arbetet bör ligga till grund för myndigheternas sektoriella handlingsplaner (förslag 3:5).

Jordbruksverket vill att förslaget förtydligas och föreslår därför ny skrivning enligt nedan.

Havs- och vattenmyndigheten får i uppdrag att i samarbete med Jordbruksverket utreda hur hänsyn till klimatförändringar ska integreras i en hållbar fiskeförvaltning. Detta bör inkluderas i utvecklingsarbetet för de akvatiska näringarna inom yrkesfisket, fritidsfisket, vattenbruk och fisketurism. Arbetet bör ligga till grund för myndigheternas sektoriella handlingsplaner (förslag 3:5).

Förslag 10:4: Jordbruksverket och Skogsstyrelsen får i samarbete med andra aktörer i uppdrag att utreda möjligheterna och nyttan av att ta fram ett integrerat observationssystem för klimatrelaterade risker för skog- och jordbruksmark, Sveriges lantbruksuniversitet får i uppdrag att analysera dessa systems data med syfte att identifiera kopplingar till klimatvariationer, samt föreslå eventuella förbättringar av systemen för att öka dess potential att användas som indikatorer för effekter av klimatförändringar.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Det är bra att utreda nyttan och mervärdet av ett sådant system.

Förslag 11:6 Naturvårdsverket får i uppdrag att i samråd med Lantmäteriet, Jordbruksverket och Skogsstyrelsen utreda de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för att producera och ajourhålla en Sverigetäckande vegetations och marktäckedatabas.

Kostnader för en första kartering uppskattas till 11 miljoner kronor, därefter till 2.5 miljoner kronor per år för ajourhållning.

Samverkan bör ske med Lantmäteriet kring en fördjupad analys av såväl innehåll som tillgången till bild- och höjddata, samt finansiella och tekniska

förutsättningar för att producera och ajourhålla databasen, där även kostnaderna för en rikstäckande ytmodell som ajourhålls inkluderas.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Vi har, tillsammans med flera andra myndigheter, medverkat i ett projekt benämnt CadasterENV där en vegetations- och marktäckedatabas baserad på moderna tekniker och datakällor har testats och producerats för några områden. Erfarenheterna är goda och en rikstäckande ajourhållen produkt bedöms vara användbar för många tillämpningar, under förutsättning att den inte omfattas av sekretess. Den kan till exempel vara värdefull för att skapa tillförlitlig statistik för olika typer av områdesindelningar.

Förslag 11:8 Socialdepartementet och Miljö- och energidepartementet uppmärksammar i sitt anslagsarbete behovet av finansiering med ytterligare 17 miljoner för slutförande av det rikstäckande hydrografinätverket. Lantmäteriet och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut får i uppdrag att utreda hur förbättringsarbete ska ske och finansieras, efter att projektet är slutfört.

Jordbruksverket tillstyrker förslaget. Hydrografiska data tillsammans med en nätverksbeskrivning i ett geografiskt informationssystem kommer att utgöra ett viktigt verktyg för jordbrukets vattenhushållning i ett förändrat klimat.

Övriga synpunkter

Genetiska resurser för långsiktig anpassning

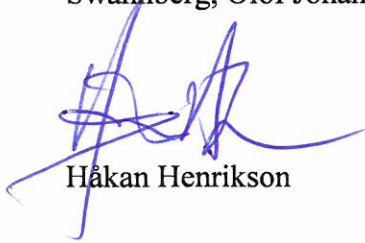
Klimatförutsättningarna för jordbruket kommer enligt prognoserna att förändras påtagligt, både i Sverige och globalt. I det perspektivet är bevarande av genetiska resurser för framtida växtförädling mycket viktigt. Utredningen saknar dock beskrivningar av eller förslag på hur detta kan användas som ett verktyg för en långsiktig anpassning. Jordbruksverket anser att det är viktigt att fortsätta arbetet med att ta fram ett sortmaterial som är anpassat till de utmaningar som ett förändrat klimat innebär för jordbruket. t.ex. mildare vintrar med högre risk för sjukdoms- och skadegörarangrepp, större nederbörds mängder, högre temperaturer, lokalt längre försommartorka och högre vindstyrkor.

Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF)

Jordbruksverket är ansvarig myndighet för Havs- och fiskerifonden (EHFF) och denna har tre övergripande mål: Konkurrenskraften hos små och medelstora företag, skydda miljön och främja en hållbar användning av resurser och främja sysselsättning och arbetskraftens rörlighet. Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF) diskuteras i kapitel 9.5.4 (fiskerinäring). Fonden har sex prioriteringar, som inkluderar att främja miljömässigt hållbart, resurseffektivt, innovativt, konkurrenskraftigt och kunskapsbaserat fiske (prioritering 1) och vattenbruk (prioritering 2). Utredningen bedömer att klimatanpassning bör kunna inkluderas som en del av dessa prioriteringar. Eftersom unionsprioriteringarna är förordningsstyrda krävs en ändring i förordningen

för att Jordbruksverket ska kunna inkludera klimatanpassning i dessa. Inget av målen inom unionsprioriteringarna har ett uttalat syfte mot klimatanpassning.

I detta ärende har divisionsdirektören Håkan Henrikson beslutat. Robert Paulsson har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också tf chefsjuristen Anders Swahnberg, Olof Johansson, Martin Sjödahl och Stina Nilsson deltagit.

Håkan Henrikson

Robert Paulsson

